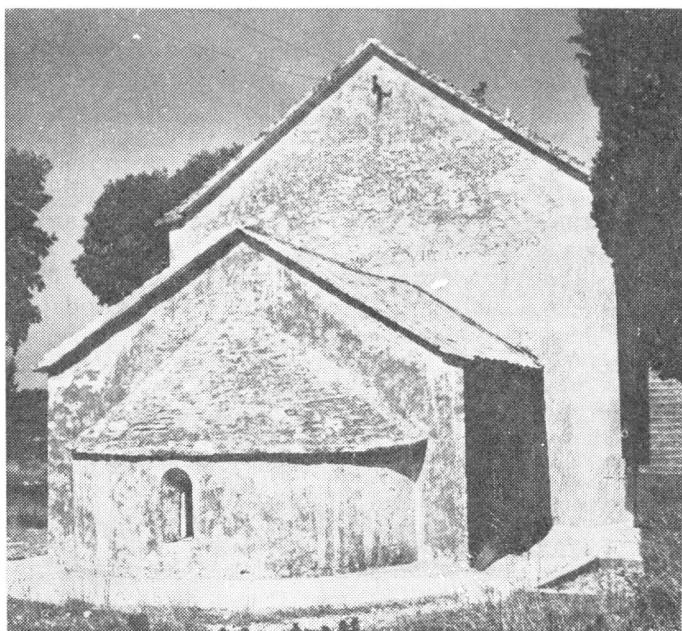

TRI SREDNJOVJEKOVNE CRKVICE IZMEĐU ŠIBENIKA I TROGIRA

Ivo Babić

U nauci sve više raste zanimanje za crkveno graditeljstvo, arhitekturu koja se nalazi u ruralnim prostorima, ili pak u neposrednoj okolini gradova. Od posebnog su značaja brojne, dobro

Crkvice Sv. Jure u Prhovu

sačuvane srednjovjekovne crkvice od kojih je veliki dio još i danas u službi, a svjedočanstva su kulturne razine ruralnog, slavenskog svijeta do kojeg dopiru, upravo s tim crkvenim graditeljstvom, utjecaji evropskih stilova. Iako su graditeljski oblici tih crkvice

uvjetovani utjecajima koji dolaze iz obližnjih gradova, a znamo da su ih ponekad gradili gradski majstori, one ipak imaju osebujna obilježja, prvenstveno po nepravilnosti i slobodama svojstvenim rustičnom svijetu, te po svojim sasvim skromnim dimenzijama srazmjernima mjerilima nekadašnjih, a dijelom i danas sačuvanih, raštrkanih zaselaka s prizemnim jednočelijskim kućama.¹⁾

Ovim prilogom želimo upozoriti na brojne, u nauci uglavnom nepoznate, srednjovjekovne crkvice šibenske i trogirске okoline.²⁾ Sustavna proučavanja vjerovatno bi pokazala da postoji osebujna lokalna metrika i građevinska obilježja ovih crkvice, što se već uočava.

Crkvice sv. Jurja u Prhovu

Crkvice sv. Jurja smještene su na sjeveroistočnom rubu kraškog polja u zaleđu Primoštena, a služi kao župna crkva raštrkanim okolnim zaseocima, koji predstavljaju matična naselja iz kojih se razvio današnji Primošten. Oko crkvice, koja se nalazi u osami, pruža se seosko groblje. Preinačena je 1936. tako da je uz njeno pročelje, koje je pri tom uništeno, dodano proširenje, ustvari cijela nova crkvice, tako da danas stara predstavlja prezbiterij u novoj crkvi.

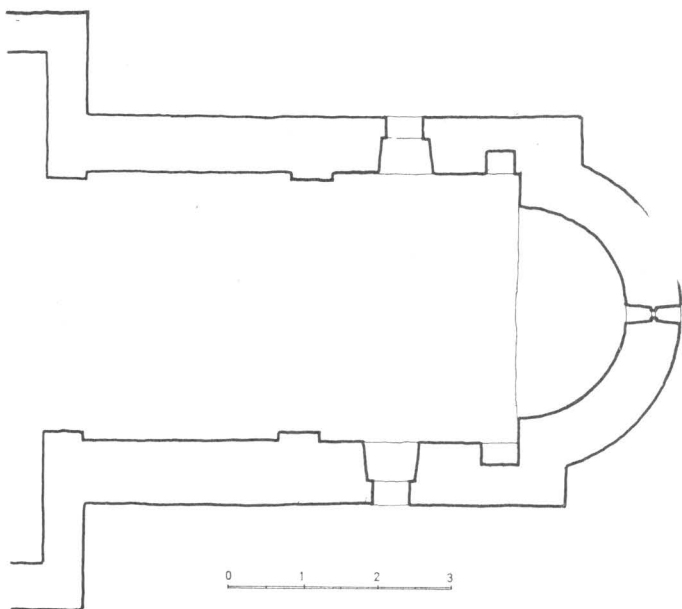
Crkvice je orijentirana u pravcu istok — zapad. Pravokutnog je oblika u tlocrtu s polukružnom apsidom na istočnoj strani. Njene dimenzije su: vanjska dužina 8.50 m; vanjska širina 5.35 m; unutarnja dužina 7.85 m; unutarnja širina 3.65 m; unutarnja visina 3.85 m; debljina zidova 95 cm.

Crkvice je građena u kamenu, od nepravilnih lomljenaca (dimenzija oko 33 x 12 cm) sve manjih prema vrhu. Svod je građen od kamenih nepravilnih lomljenaca, položenih — »na nož« (dimenzija oko 30 x 7 cm). Prekrivena je kamenim pločama.

¹⁾ O šibenskim selima v. K. Stošić: Sela šibenskog kotara, Šibenik 1941. Kratki prikaz geneze trogirskih sela v. kod V. Omašić: Mletačko-tursko razgraničenje na trogirskom području nakon Ciparskog rata i njegove posljedice, izdanje — Muzej grada Trogira, svezak I, Trogir 1971. Opis trogirskih sela donosi P. Andreis: Storia della città di Traù, Split 1908, libro settimo, strana 271—301. O životnim prilikama, oblicima kuća v. L. Katić: Povijesni podaci iz vizitacija trogirске biskupije u XVIII stoljeću, Starine JAZU, knjiga 48. Zgb. 1958., str. 274—330.

²⁾ Podatke o crkvicama na području trogirске općine navodi P. Andreis u n. d. libro otavo str. 302—335. Podatke o crkvicama šibenske okoline navodi K. Stošić u n. d. Znanstvenu obradu pojedine crkvice dobile su u prilogima C. Fiskovića; v. npr. Segetski spomenici, Vjesnik za arh. i his. dalmatinsku LVI—LIX, 2/1959; Romaničke freske u Srimi, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji 11/1959, str. 24. U literaturi su zabilježeni stećci trogirске okoline v. S. Šilović: Stećci u okolini Trogira, Buličev zbornik, Zagreb—Split 1925; zabilježeni su i kod Š. Bešlagić: Stećci, Sarajevo 1972, str. 73—74. Stećke na području Šibenika marginalno navodi K. Stošić u n. d.

Zidni plašt je izvani neraščlanjen — bez lezena; na njemu su s južne i sjeverne strane po jedan pravokutni prozor (novijeg datuma). Na apsidi nalazi se otvor stupnjevito udubljen s kamenim okvirima lučna završetka, polukružna profila, umetnutim u sredinu zidne mase.

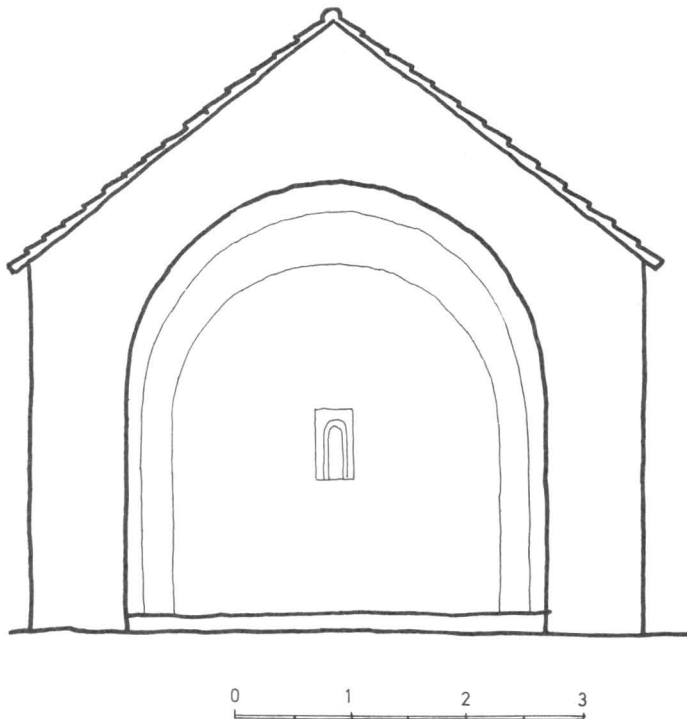
Crkvice Sv. Jure u Prhovu, tloris

Unutrašnji prostor nadstvođen je polubačvastim svodom, a apsida nepravilnom polovinom kalote. Polubačvast svod prihvaća pojasnica potkovastog oblika. Zidni plašt je raščlanjen sa svake

Crkvice Sv. Jure u Prhovu, uzdužni presjek

strane po jednom lezenom koje prihvaćaju pojasnicu. Prelaz iz pojasnice u lezenu naglašavaju istaci, u profilu s ravnim gornjim i zakošenim donjim dijelom. Na zidu s lijeve i desne strane do apside nalaze se dvije pravokutne udubine. Do apside na lijevoj strani nalazi se kameni ornamentirani tabernakul. Pod je prekriven pravilnim kamenim pločama (novijeg datuma — izmijenjen je izvorni oblik i razina poda).

Crkvice Sv. Jure u Prhovu, poprečni presjek

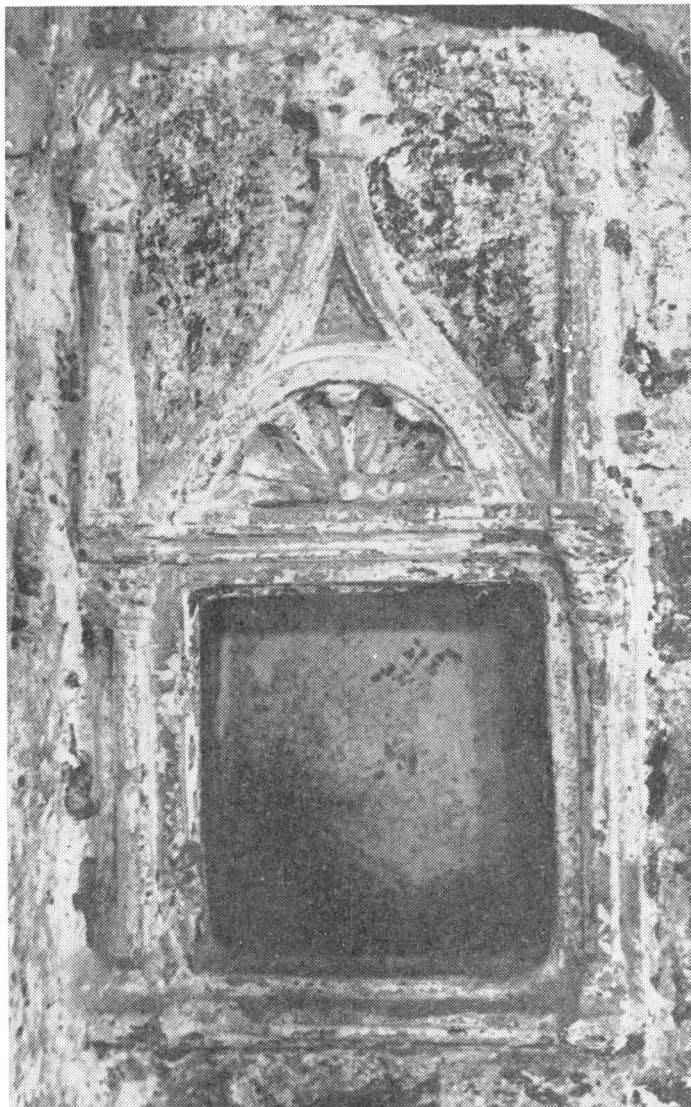
Crkvice po svojoj metrici i po građevinskim oblicima ima obilježja romaničkog stila: naglašena longitudinalnost, polubačvasti svod, pojasnice, lučni oblik prozora;³⁾ tabernakul lučna završetka s listolikim ukrasom ima izrazito gotička obilježja.

Crkvicu datiramo u XIII stoljeće. Tokom vremena bila je obnovljena, no do danas je velikim dijelom sačuvala uobičajeni izvorni oblik romaničke seoske crkvice⁴⁾

³⁾ Kao karakteristični primjerak romaničke crkvice ovih područja v. n. d. C. Fiskovića o crkvi Srimске Gospe, Prilozi pov. umj. u Dalmaciji 11/1959, str. 24.

⁴⁾ Podatke o selu Prhovu i o crkvi v. kod K. Stošić, n. d. str. 260. Pogrešno se navodi da se selo spominje u XIII stoljeću; prvi put se spominje u katalogu župa iz XIV stoljeća, v. prilog F. Dujmovića u Prilozima pov. umj. u Dalmaciji 11/1959, str. 19, bilješka 24.

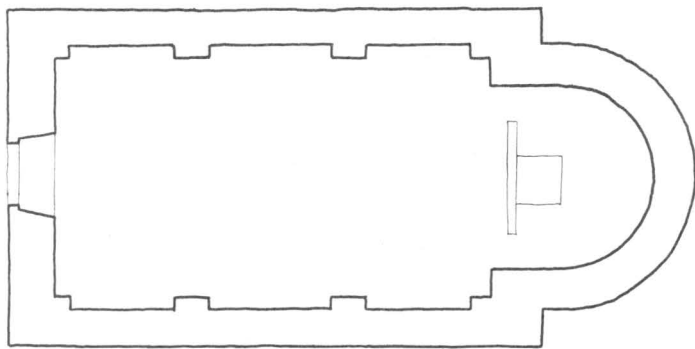
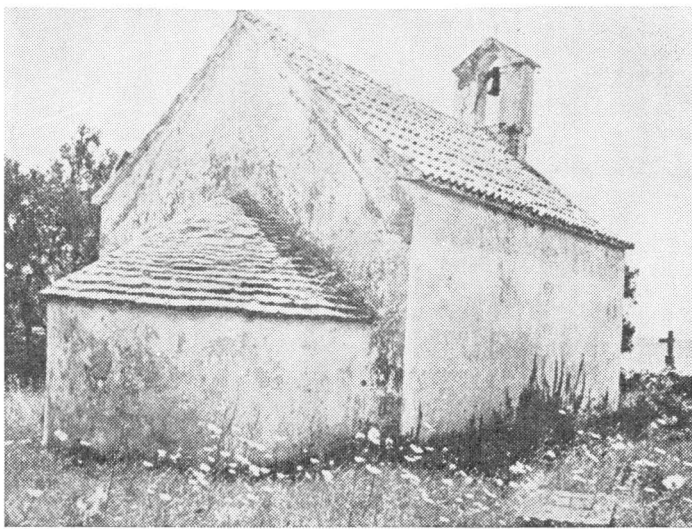
Na groblju oko crkve nalaze se velike nepravilne grobne ploče, od kojih ona uza zid sjeverno od crkvice ima u plitkom reljefu izveden prikaz rala.

Gotski tabernakul u crkvici Sv. Jure u Prhovu

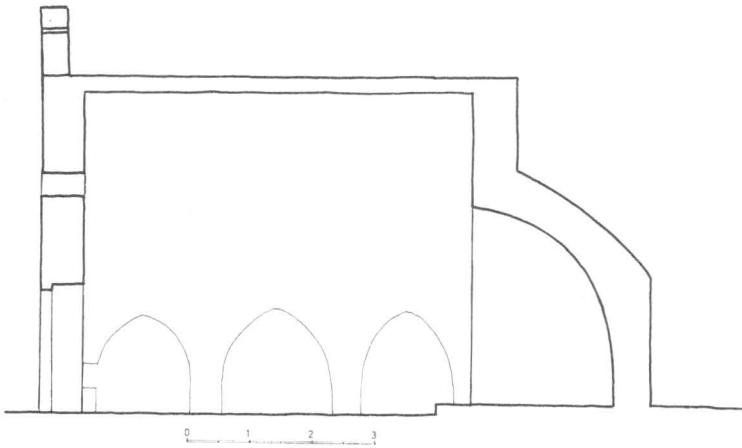
Crkvice sv. Nikole u Rogoznici

Crkvice sv. Nikole smještena je u uvali Ložnice sjeverozapadno od sela Rogoznice. Nekoć je služila kao župna crkva danas nestalim zaseocima koji su predhodili današnjoj Rogoznici. Oko crkvice nalazi se staro groblje.⁵⁾

Crkvice Sv. Nikole u Rogoznici s tlocrtom

⁵⁾ O crkvice K. Stošić u n. d. str. 276.

Crkvice Sv. Nikole u Rogoznici, uzdužni presjek

Crkvice je orijentirana u pravcu istok — zapad. Pravokutnog je oblika u tlocrtu s polukružnom apsidom na istočnoj strani. Njene dimenzije su: vanjska dužina 9.92 m; vanjska širina 5.65 m; unutarnja dužina 8.52; unutarnja širina 4.25 m; unutarnja visina 4.98 m; debljina bočnih zidova 70 cm.

Nadgrobna ploča (br. 1) pred crkvicom Sv. Nikole

Crkvice je građena u kamenu. Zidovi crkve kao i svod prekriveni su debelim slojevima žbuke. Krov je prekriven kupama kanelicama (naknadno postavljene) a apsida kamenim pločama.

Zidni plašt izvani je neraščlanjen — bez lezena i otvora prozora s izuzetkom okruglog otvora — okulusa na pročelju. Na pročelju su vrata pravokutnog oblika s cementnim okvirima (novijeg

Nadgrobna ploča (br. 2) pred crkvicom Sv. Nikole

datuma). Lijevo od vrata ugrađena je kamenica škropionice s prstenasto profiliranim gornjim dijelom. Lijevo od vrata ugrađena je kamena konzolica. Nad pročeljem je preslica s prelomljenim lukom koji prihvaćaju skošeni kameni istaci. Na preslici je postavljen kameni završetak u obliku buzdovana.

Unutrašnji prostor nadsvođen je prelomljenim svodom a apsida nepravilnom polovinom kalote. Zidni plašt, u donjem dijelu raščlanjen je s lezenama nad kojim su šiljati lukovi koji zatvaraju plitke slijepe arkade. Luk nad apsidadom prihvaćaju skošeni istaci. Uz luk apsida na lijevoj strani nalazi se kameni ornamentirani tabernakul s trokutastim završetkom. Na desnoj strani nalazi se mala pravokutna udubina potrebna za liturgijske svrhe. Kamena menza oltara počiva na jednoj nozi. Pod je pokriven pravilnim kamenim pločama (novijeg datuma); razina poda u apsidi je povišena; pod je pokriven nepravilnim kamenim pločama (taj dio poda sačuvan je u izvornom obliku).

Crkvice po svojoj metrici i po građevinskim oblicima ima izrazita obilježja gotičkog stila; naglašenu vertikalnu osovinu, strmi nagib krova, prelomljeni svod, šiljasti luk preslice i arkada, te izraziti ornamentalni motiv na tabernakulu.⁶⁾

Objekt datiramo u XIV stoljeće.

⁶⁾ Za tipičan primjer seoske gotičke arhitekture v. prilog *N. Bezić: Crkva sv. Jurja u Tučepima*, *Peristil* 5/1962, str. 7.

Preinake — kao što su to zamjena starih okvira vrata, postavljanje krovnog pokriva od kupa kanalica i izmjena krovne konstrukcije, pri čemu je ublažena strmina nagiba, novi pod — nisu bitno izmijenile izvorne oblike ove osebuje gotičke crkvice. Osebuje ove crkvice su arkade sa šiljastim gotičkim lukovima. Motiv arkada iznad lezna može se interpretirati kao perzistiranje starijih tradicija predromaničkog i romaničkog stila.

Nadgrobna ploča (br. 4) pred crkvicom Sv. Nikole

Na groblju ove crkvice nalaze se brojne stare grobne ploče od kojih su neke ukrašene. U ovom prilogu objavljujemo šest grobnih ploča na kojima su reljefno izvedeni ukrasi. Pored uobičajenih ukrasa koje susrećemo na stećcima — lunarne i astralne simbole, nalazimo i prikaze alata. Posebno je zanimljiva ploča na kojoj su vidljivi tragovi natpisa na latinskom pisan goticom, što je neuobičajeno na stećcima. Vrsnoća klesarske obrade, motivi

grobova, latinski natpisi, ukazuju na ukrštavanje utjecaja iz obližnjih urbanih središta s umjetnošću stećaka, koju ovdje dovodimo u vezu s migracijom življa iz Bosne.⁷⁾

— Ploča br. 1. Smještena s južne strane crkve. Polomljena u donjem dijelu. Njene dimenzije su: dužina sačuvanog dijela 86 cm; širina 80 cm; debljina 12 cm. U gornjem dijelu ploče nalazi se pravokutno polje (dimenzija 48 x 41 cm) obrubljeno trakom, na kojem su reljefno prikazani polumjesec, zvijezda i kosijer.

Nadgrobna ploča (br. 5) pred crkvicom Sv. Nikole

— Ploča br. 2. Smještena je sa sjeverne strane crkve. Njene dimenzije su: dužina 150 cm; širina 75 cm; debljina 18 cm. U gornjem dijelu ploče nalazi se pravokutno polje (dimenzija 57 x 46 cm) obrubljeno trakom, na kojem su reljefno prikazani polumjesec, zvijezda i ralo (?).

⁷⁾K. Stošić, n. d. str. 276, navodi da je u kronici župnika Sassa od 1601. zabilježena stara tradicija da su se oko crkve naselili izbjeglice iz Bosne.

— Ploča br. 3. Smještena je pred pročeljem crkve sa sjeverne strane. Njene dimenzije su: dužina 172 cm; širina 82 cm; debljina 15 cm. Polomljen je lijevi donji ugao. U gornjem dijelu ploče nalazi se pravokutno polje (dimenzija 48 x 42 cm) na kojem je reljefno prikazana motika.

— Ploča br. 4. Smještena je pred pročeljem crkve. Polomljena je u donjem dijelu. Njene dimenzije su: dužina sačuvanog dijela 142 cm; širina 84 cm; debljina 6 cm. U gornjem dijelu nalazi se pravokutno polje natpisa na kojem se s donjeg dijela nadovezuje grb. Unutar pravokutnog polja natpisa (dimenzija 54 x 28 cm) obrubljenog trakom, u četiri reda razaznaju se jedva čitljiva slova gotice.⁸⁾ U prvom redu nazire se znak križa, te slovo S (abrevijatura od -sepultura).

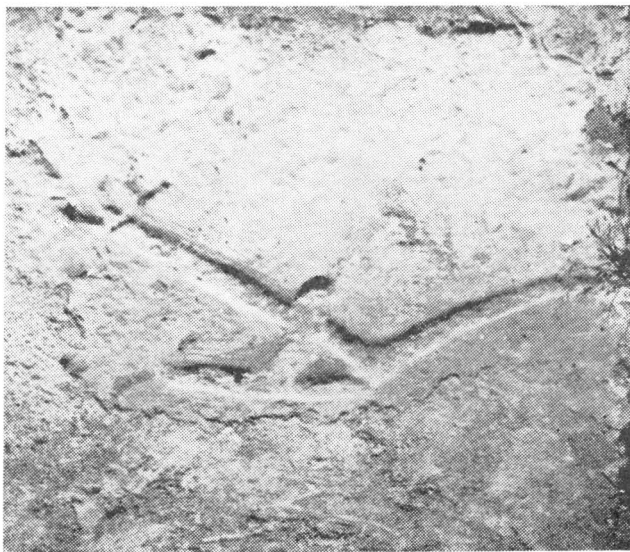
Nadgrobna ploča (br. 6) pred crkvicom Sv. Nikole

U trećem redu još se razaznaje riječ *quiescit te* u četvrtom redu datum *MCCC 5 III*. Grb-štit prikazan je obješen na traci s petljom (dimenzije su mu 85 x 21 cm). Ispod grba položen je mač kojem u gornjem lijevom dijelu strši balčak, a u donjem dijelu zašiljeni vršak. Polje štita obrubljeno je trakom. U gornjem lijevom dijelu prikazan je polumjesec i zvijezda. Na desnoj strani prikazana je izdužena alatka s proširenim donjim dijelom — grablje (?). Ispod polumjeseca

⁸⁾ Sličan oblik nadgrobnih ploča, stećaka s tablom za natpise i s grbom susreće se u dubrovačkoj okolini, uspoređi *C. Fisković: Stećci u Cavtatu i u Dubrovačkoj župi, Prilozi pov. umj. u Dalmaciji, 13/1961, str. 165.*

i zvijezde prikazana je motika. U donjem dijelu reljefa naziru se znakovi koje ne možemo prepoznati i to u obliku slova omega ispod kojeg se pruža znak slova R.

— Ploča br. 5. Smještena je pred pročeljem crkvice sa sjeverne strane — njene dimenzije su: dužina 198 cm; širina 76 cm. Na njoj su prikazani motika i kosir s urezanim obrysima.

Nadgrobna ploča pred crkvicom Sv. Jure u Prhovu

— Ploča br. 6. Smještena je pred pročeljem crkve. Njene dimenzije su: dužina 168 cm; širina 67 cm; debljina 12 cm. U gornjem dijelu ploče, nalazi se pravokutno polje, dimenzija 49 x 41 cm, obrubljeno trakom na kojem su reljefno prikazani motika i izdužena alatka s donjim proširenim dijelom — grablje (?).

Crkvice Sv. Ivana trogirskog na rtu Planka

Crkvice sv. Ivana smještena je na rtu Planka, u pustom krševitom krajoliku. Podignuta je u votivne svrhe, na mjestu gdje je prema legendi biskup Ivan (biskup Trogira od 1062. godine) čudotvorno spasio brodolomce hodajući po moru. Rt Planka — Ploče jedan je od najpogiblijih plovidbenih točaka na istočnoj obali

Jadrana, zvan stoga dalmatinskom Haribdom.⁹⁾ U antičko doba taj rt naziva se promunturium Diomedis, a sam istaknuti dio kopna od Šibenika prema Trogiru naziva se Hilejskim poluotokom.¹⁰⁾

Crkvice je orijentirana u pravcu istok — zapad. Pravokutnog je oblika u tlocrtu s polukružnom apsidom. Njene dimenzije su: vanjska dužina 7.30 m; vanjska širina 5.75 m; unutarnja dužina 5.35 m; unutarnja širina 4.10 m; unutarnja visina 3.90 m; debljina bočnih zidova 1 m.

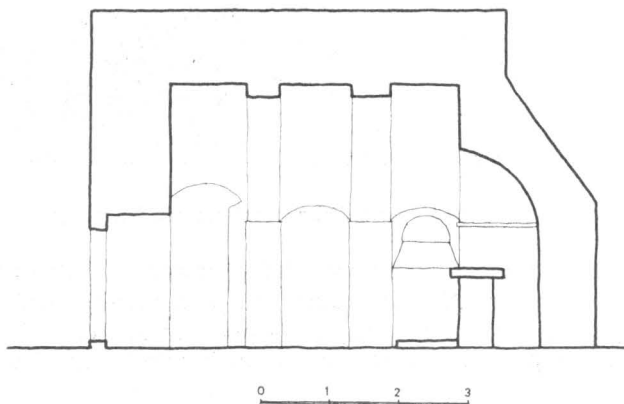
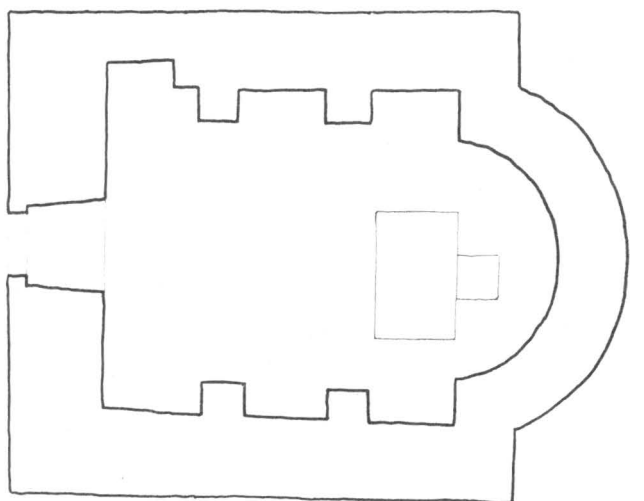

Crkvice Sv. Ivana Trogirskog na rtu Planke

Crkvice je građena u kamenu. Zidovi izvana i iznutra pokriveni su debelim slojevima žbuke. Pokrivena je kamenim pločama. Zidni plašt izvana je neraščlanjen — bez lezena. Na bočnim zidovima nalazi se po jedan prozor u obliku lunete (prozori su nakna-

⁹⁾ O životu sveca i njegovom čudotvornom spasavanju brodolomaca v. Vita s. Ioanni ep. traguriensis, prema izdanju kod *D. Farlati*: *Illyricum sacrum* tom. IV str. 312, prema starijem izdanju iz godine 1657. od I. Luciusa. Biskup Treguan dao je napisati svećevo žiće i na hrvatski — v. *P. Andreis* n. d. str. 15 »... vita del vescovo s. Giovanni descritta da Treguano suo successore«. O životu svećevu v. i *B. Prodi*: Vita s. Ioannis Ursini, Spalati 1814. Život svetog Ivana opjevao je P. Kanavelović u epu »Sveti Ivan biskup Trogirski«, v. *P. Kombol*: Povijest hrvatske književnosti do preporoda, Zagreb 1961, str. 25.

¹⁰⁾ O Hilejskom poluotoku u antičko doba v. *M. Suić*: Istočna jadranska obala u Pseudo-Skilaxovu Periplu, Rad JAZU, knjiga 306/1955, str. 143, bilješka 32.

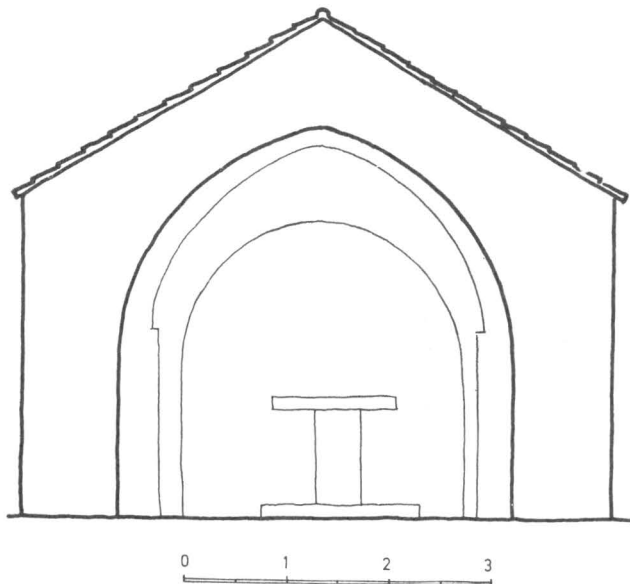

Tlocrt i uzdužni presjek crkvice Sv. Ivana na rtu Planke

dno otvoreni). Na pročelju se izvorno nalazio manji otvor (naknadno zatvoren). Vrata na pročelju imaju pravokutni oblik (novijeg su datuma). Nad pročeljem je kameni križ novijeg datuma.¹¹⁾

¹¹⁾ Opis izvornog oblika crkve s otvorom na pročelju, bez bočnih otvora daje u svojoj vizitaciji iz godine 1756. trogirski biskup Didak Manola. Navodi također datum gradnje, darovatelje te majstore. Izvod iz vizitacije v. kod C. Fisković: Skulpture mletačkog kipara Dente u Trogiru i Splitu, Prilozi pov. umj. u Dalmaciji, 14/1962, str. 64/65.

Unutrašnji prostor nadsvođen je prelomljenim svodom a apsida nepravilnom polovinom kalote. Svod podržavaju dvije pojasnice u obliku šiljastog luka. Zidni plašt bočnih zidova raščlanjen je sa svake strane sa po dvije lezene koje prihvaćaju pojasnice. Između lezena su plitki lukovi koji podržavaju svod stvarajući slijepe arkade. Prilaz između svoda i zida u apsidi naglašavaju istaci koji imaju značaj vijenca sa zakošenim donjim dijelom. Pred apsidom nalazi se jednostavan oltar na jednoj nozi. Pod je prekriven kamenim pločama.

Poprečni presjek crkvice Sv. Ivana na rtu Planke

Crkvice ima obilježje gotičkog stila očita u prelomljenom obliku svoda. Na romaničke tradicije ukazuju masivne pojasnice, a na još starije predromaničke tradicije upućuje raščlanjenje zidova u unutrašnjosti s plitkim lukovima između lezena. Masivni oblik, debljina zidova zadani su prilikama: iako je crkvice udaljena više od desetak metara od mora ipak do nje dopiru valovi, tako da je izložena razornom djelovanju posolice. Masivnošću i rustičnošću crkvice je srasla sa surim hridima.

Nastala je godine 1333. troškom trogirskih plemića Ciprijana Buble Dragoševa i Maroja Matova Dobre. Gradili su je domaći majstori: Dragoj Omišanin, Dujam Nojslavov, Stjepan Pliša i Viktor Veselokučić.¹²⁾

¹²⁾ Ibidem 11. Prema podacima Didaka Manole crkvice je sagrađena god. 1332, dok je prema P. Andreisu, n. d. str. 329—330, sagrađena god. 1324.

TROIS CHAPELLES MEDIEVALES ENTRE ŠIBENIK ET TROGIR

Ivo Babić

L'auteur publie trois chapelles situées sur le territoire compris entre les villes côtières dalmates de Šibenik et de Trogir, afin de les comparer avec les nombreux monuments religieux — jusqu'à présent inconnus des spécialistes — se trouvant dans les espaces ruraux de cette région. Deux des chapelles publiées dans cette contribution sont de style gothique: la chapelle St-Jean à la pointe de Planka, et celle de St-Nicolas à Rogoznica. Construite dans le style roman, partiellement conservée, est la petite église St-Jérôme de Prhovo. Outre les esquisses et photographies des chapelles susmentionnées, sont publiés des dessins et photographies des pierres tombales entourant l'église St-Nicolas et qui représentent un groupe caractéristique de monuments funéraires médiévaux.